

Izbori u Francuskoj i sudbina EU – *do poslednjeg daha*

U jeku rasprava koje prate 60. godišnjicu Rimskih ugovora, francuski izbori predstavljaju, možda ključan, korak koji će ukazati da li Evropska unija ide u pravcu obnove, jačanja ili postepenog raspada. Izborna trka je do kraja vrlo neizvesna; birači imaju širok izbor između desnice, leve i centra, kao i između liberalnih branilaca EU, radikalnih evroskeptika, ali i zagovornika potpune revizije evropskog projekta. Pitanje je da li će sistem dva izborna kruga, osmišljen da bi u ovakvim situacijama zaustavio ekstreme, i ovog puta biti delotvoran: da li će Francuzi i u vremenu postistine prvo glasati srcem, a u drugom krugu glavom?

Tara Tepavac*

„Ljudi prihvataju promene samo onda kada su suočeni sa nuždom, a nuždu prepoznaju samo u vremenima krize,” piše Žan Mone u svojim Memoarima iz 1978. godine. Evropa je danas ponovo u krizi, a pravac promena i dalje je neizvestan. U jeku debata o budućnosti Evropske unije (EU), izbori u Austriji, Holandiji, Francuskoj i Nemačkoj tokom prošle i ove godine poput lakmus papira, pokazuju trendove i pravce promena koje podstiče nezadovoljstvo građana političkom elitom, nepoverenje prema Evropi, razočarenje liberalnim projektom, zasićenost tradicionalnom

partijama i potreba za novim idejama. U kontekstu pregovora o brexitu, ulog ovog [paneuropejskog izbornog grča](#) je velik, posebno u odnosu na ključnu ulogu francusko-nemačke osovine u stvaranju, jačanju i opstanku EU.

Posle godina stagnacije i predvidive unutrašnje politike, uigrane smenom dve vodeće partije, trend promena i iznenađenja pogodio je i Francusku. Francuzi su siti izandalog diskursa koji nude dve tradicionalno najjače političke partije (takozvani „l’alternance”), socijalisti i republikanci. Popularnost Fransoa Olanda, tek drugog

predsednika (posle Miterana) koji je bio član socijalističke partije, toliko je niska da se aktuelni predsednik po prvi put u istoriji Pete Republike nije ni kandidovao za drugi mandat. Izvesno je da predsednik Francuske neće biti izabran u prvom krugu 23. aprila, međutim ovaj krug svakako može biti ključan.

Ni značajnijih izbora, ni neizvesnijih! Samo nekoliko dana uoči izbora, istraživanja javnog mnjenja ukazuju da čak četiri kandidata i dalje ostaju u trci za drugi krug (u koji ulaze dva najbolje plasirana kandidata), pri čemu su dva prva kandidata (Makron i Le Pen) skoro sasvim izjednačeni, a ukoliko uzmemo u obzir statističke greške, treći i četvrti kandidat (Fijon i Melanšon) skoro u stopu, tj. za samo procenat ili dva, prate one vodeće.

Dobar, loš, zao

Na čelu izborne trke poslednjih mesec dana smenjuju se „[kandidat straha](#)“ i „[kandidat nade](#)“: Marin Le Pen, harizmatična kritičarka EU, koja majstorski dominira populističkom desnicom, i Emanuel Makron, nezavisni, liberalni i proevropski kandidat centra, kao bastion vizije Francuske u novoj i ujedinjenoj Evropi.

Poput Gerta Vildersa u Holandiji, Le Pen na čelu *Nacionalnog fronta* vešto manevriše nezadovoljstvom građana ekonomskom stagnacijom, njihovim nepoverenjem prema institucijama EU u briselskim *kulama od slonovače* i strahom od drugosti. Njena [poseta Vladimiru Putinu](#) odraz je pokušaja da se nametne kao kandidatkinja *anti establišmenta*, predstavnicu novog talasa populističkih nacionalista, kao alternative globalističkom svetskom poretku. Međutim, njena snažna doslednost u senzacionalističkim antievropskim i antiimigratnskim

stavovima koji su baza njene kampanje, topi se u sferi ekonomije i ustupa mesto kontradiktornostima proklamovanih ciljeva. Tako se na primer, ona zalaže za povećanja javne potrošnje uz istovremeno povlačenja iz evra, [koji većina građana pak ne podržava](#). Iako istraživanja javnog mnjenja mesecima prognoziraju da bi Le Pen izgubila u drugom krugu, Trampova pobjeda i referendum o brexitu pokazali su da je neočekivano moguće, pa nije potpuno isključeno da će predsednik Evropske komisije, Žan Klod Junker, posle francuskih izbora [nositi crninu](#).

Sa druge strane, liberalni, bivši socijalista Makron sa svojim novim političkim pokretom *U pokretu!* (*En Marche!*) nastoji da prevaziđe tradicionalne ideološke podele desnice i leve. Kao najglasniji proevropski kandidat, Makron je za mnoge dašak optimizma i nade u pobjedu ujedinjene, liberalne Evrope otvorenog uma, nad populizmom, ksenofobijom i strahom. Za druge on je kandidat politike kontinuiteta. Upravo u tome leže i njegovi nedostaci, ali i šansa da, u stilu austrijskog kolege ekonomiste [Aleksandera Fan der Belena](#), postane prvi nezavisni kandidat koji je osvojio francuske predsedničke izbore. [Istraživanja javnog mnjenja previdivaju](#) da bi u drugom krugu odneo pobjedu nad Marin Le Pen za preko 20%. Pa ipak, njegovi liberalni stavovi u sferi ekonomije i otvorena podrška jačanju i produbljivanju EU, mogu ga koštati podrške dela levo orijentisanih glasača i mladih. Iako su ga mediji već gotovo proglasili pobednikom, prognoze ometa [neuobičajeno visok procenat glasača nesigurnih](#) u svoj izbor, a procenat sigurnih glasača, nizak je upravo među podržavaocima Makrona.

Dok je podrška Markonu tokom poslednjih nedelja opala za oko 3%,

prema nekim prognozama François Fijon i Žan Luk Melenšon, sa po 19%, sve se više približavaju prvim favoritima. Da li se upornost isplati, pokazaće rezultat „republikanca“, bivšeg premijera Fijona, koji predvodi katoličku desnicu, desno od liberalnog mejnstrima. Uprkos skandalima, prekršenim obećanjima i pritiscima sopstenoj tima da odustane, Fijon je istajao u trci [sa nepokolebljivom verom u sopstvenu sposobnost da održi kurs i stigne do cilja](#). Međutim, staloznost i istrajnost teško da mogu nadomestiti izgubljeni kredibilitet.

Iako kandidat socijalističke partije, Beno Amon ovog puta ne predstavlja ozbiljnu pretnju, čini se da je socijalistička partija ove izbore već izgubila, „potonuvši“ zajedno sa svojim predsednikom Olandom i bivšim premijerom Valsom. Glasači naklonjeni levičarima okrenuli su se u pravcu harizmatičnog Žan Lika Melenšona, *YouTube* zvezde, sjajnog govornika koji je poslednji u nizu iznenađenja predizborne kampanje. Bazu njegove podrške čine većinom levo orijentisani birači, kritični prema EU i NATO, mladi i potomci imigranata. Tokom poslednjih nedelja kampanje, Melenšonova popularnost je bila u stalnom porastu, pri čemu je on izgleda uspeo da, pored glasača levice, privuče i jedan deo onih „razočaranih“, uglavnom naklonjenih Le Penovoj.

„Le mal français“

Pre nekoliko godina, najznačajniji živi francuski pisac Mišel Ulebek objavio je roman „*Pokoravanje*“, u kome je fiktivno prikazao izbor prvog muslimana za predsednika Francuske Republike. Ulebekova utopija, koja je izazvala burnu društvenu debatu, samo je ilustrovala jednu od francuskih „muka“ (*le mal français*) odnosno društvenih

problema i opsesija kojima je opterećeno društvo: pitanja integracije građana muslimanske ispovesti u načelno sekularnom društvu, koje, međutim, ima duboku hrišćanskatoličku tradiciju. Francuska, tradicionalno zemlja imigracije (oko 30% rođenih danas ima bar jednog roditelja rođenog u inostranstvu), ima oko 8% stanovnika koji su muslimani ili od muslimanskih roditelja. Iako potomci doseljenika iz Magreba već u trećoj ili četvrtoj generaciji, mladi muslimani se daleko teže integrišu u francusko društvo, nego drugi doseljenici, kako su to drastično pokazali dramatični islamistički teroristički napadi poslednjih godina, ali i povremeni „ustanci“ mladih protiv policije i sistema po getoiziranim predgrađima velikih francuskih gradova. Stoga ne čudi da su migrantska kriza, teroristički napadi i neprekidno stanje pripravnosti u kome Francuzi žive već mesecima vratili pitanje identiteta i „[kulturne nesigurnosti](#)“ u prvi plan izborne kampanje. Televizijsku debatu pet vodećih kandidata 20. marta, obeležila je, između ostalog, napeta rasprava o integraciji muslimana između Le Pen i Makrona, koji je predvodnicu Nacionalnog fronta nazvao pretnjom po nacionalno jedinstvo.

[Ekonomija](#) i nezaposlenost predstavljaju još jednu „muku“ rezigniranih Francuza, koja može odlučiti izbore. Francuska je trenutno na 25. mestu po ekonomskom rastu od 28 država članica EU, a nezaposlenost u odnosu na prosečnih 10% među mlađima od 25 godina dostiže 25%. Rast bruto društvenog proizvoda (BDP) je, međutim, tokom tri poslednje godine bio stabilan i iznosio je 1,1-1,4%. Vlada je mogla da se pohvali i smanjenjem budžetskog deficita na oko 3,1%, dok je javni dug stabilizovan na visokih 96% od BDP. Stanovnici starih industrijskih gradova sa imigrantskim predgrađima,

napuštenim fabrikama, oni koji su razočarani levicom, građani sa osnovnim obrazovanjem i nezaposleni mladi, čine bazu glasača Nacionalnog fronta. Preskupa za preduzeća (visoki porezi i socijalna davanja), i suviše liberalna za većinu stanovništva, posebno radnika, Francuska je, bez obzira na svoje uspehe, tehnološki visoko razvijenu privredu i objektivni standard stanovništva, postala zemlja žalopojki i opštih kritika - kako sa političke desnice, tako i leve.

Mnoštvo tema koje su kandidati pokrenuli u nastojanju da pridobiju glasače (od EU, preko spoljne politike i ekonomije, do migrantske krize i bezbednosti), takođe je netipično za francuske izbore, obično usmerene na dve ključne teme. Kvalitet debate je bio nesumnjivo visok i neuporediv sa populizmom američkih izbora i tabloidnim karakterom britanske propagande oko bregzita. Izborni *reality show* nastavljen je i drugom tv debatom obeleženom [temom EU. Među oprečnim stavovima o budućnosti Francuske u Evropi](#) Makron je najglasniji branilac ujedinjene i reformisane Evrope, koja za njega predstavlja [ključ u rešavanju globalnih izazova](#), od migrantske krize do klimatskih promena. Ciljeve Le Pen, koja predlaže napuštanje evra, oživljavanje nacionalne valute i referendum o fregzitu, Makron smatra najavom ekonomskog sukoba i povratkom nacionalizmu „koji znači rat“. Desničarski Fijon zagovara „suverenu Francusku u suverenoj Evropi“ čiji prioritet predstavlja zaštita spoljnih granica EU i međunarodna valuta sposobna da spreči dominaciju dolara ili kineske valute, nasuprot nosiocu radikalnih predloga, Melanšonu, koji smatra da Francuska treba ponovo da pregovora uslove učešća u EU.

Francuska, EU i nasleđe Žana Monea

Rezultat ovih neobičnih i dramtičnih izbora je krajnje neizvestan. Lopta je u dvorištu razočaranih [apstinenata](#) i glasača nesigurnih u svoj izbor. Ipak ne treba zaboraviti da su predsednički izbori samo prvo poluvreme utakmice između populističko-nacionalističkih i proevropskih snaga. Drugo i jednako važno poluvreme, igra se tokom parlamentarnih izbora u junu mesecu ove godine, jer pobednik predsedničke trke neće imati jasan [mandat za korenite promene bez podške većinske partije u vladi](#). Po svemu sudeći, za budućnost Evrope najneizvesniji scenario doneo bi ulazak Le Pen i Melanšona u drugi izborni krug.

Značajna ovlašćenja budućeg predsednika čine ga jednim od ključnih igrača na evropskoj sceni. U francuskom tzv. polupredsedničkom sistemu, koji je najvećim delom političko nasleđe generala Degola i tzv. Pete francuske republike, predsednik uz saglasnost parlamenta bira predsednika vlade (kojeg uvek može i da smeni), a ima i značajna izvršna ovlašćenja na planu odbrane i spoljne politike. Ustavni uticaj i politička snaga Degola i pojedinih od njegovih naslednika (posebno Miterana) su bili toliki da je francuski ustavni sistem nazivan i „izbornom monarhijom“. Poseban položaj francuskog predsednika ilustruje na primer i činjenica da zbog svojih širokih ovlašćenja u spoljnoj politici, on redovno učestvuje u radu Evropskog saveta.

U jeku rasprava koje prate [60. godišnjicu Rimskih ugovora](#), francuski izbori predstavljaju ključan korak koji će odrediti da li Evropska unija ide u pravcu obnove, jačanja ili propasti. U vremenu kada Velika Britanija napušta Uniju, pobeda proevropskih snaga u Francuskoj značila bi [odbacivanje](#)

[ksenofobije i populizma, produblјivanje veza sa Nemačkom](#) i renesansu francusko-nemačke osovine u srcu Evrope.

Izuzetne okolnosti ponekad idu u prilog pojavi izuzetnih ličnosti, a današnoj

Evropi očajnički je potrebna nova generacija vizionara, sličnih Žanu Moneu i Robertu Šumanu, spremnih da odgovore potrebama i izazovima novog globalnog i lokalnog konteksta.

*** Autorka je istraživačica u Evropskom pokretu u Srbiji.**

Mišljenja i stavovi izraženi u ovom eseju predstavljaju stavove autora i ne odražavaju neophodno i zvanične stavove Evropskog pokreta u Srbiji.

Esej je objavljen u okviru aktivnosti „Evropski izazovi“ Istraživačkog foruma Evropskog pokreta u Srbiji. Autori analiziraju aktuelne trendove u Evropi tokom 2017. godine.
